

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Wat moet de volkskunde met cultuur en kunst? Een rechtstreekse reactie er rkelings langs

Meder, T.

published in
cULTUUR
2005

document version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Meder, T. (2005). Wat moet de volkskunde met cultuur en kunst? Een rechtstreekse reactie er rkelings langs. *cULTUUR*, 1(1), 100-101.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
pure@knaw.nl

Wat moet de volkskunde met cultuur en kunst?

Een rechtstreekse reactie er raketings langs

Theo Meder

Het discussiestuk-op-meta-niveau van Bert De Munck centreert rond de begrippen (volks)cultuur, kunst, volkskunde en (cultuur)politiek. Het is duidelijk dat in Vlaanderen vanuit de politiek de eis van maatschappelijke relevantie wordt gesteld, en de suggestie wordt op z'n minst gewekt dat er zonder maatschappelijke relevantie niet op overheidssubsidie gerekend hoeft te worden.

De politiek stelt wel vaker eisen aan de kunst- en cultuursector: in Nederland wilde Rick van der Ploeg, staatssecretaris voor Cultuur, meer jongeren en allochtonen in de musea, de klassieke concertzalen en de theaters zien. Ik krijg niet de indruk dat de beoogde groepen inmiddels massaal de bioscoopfilm hebben verruild voor de schilderijtentoonstelling, alle goede bedoelingen en subsidies ten spijt.

Het staat de kunst- en cultuurwereld wat mij betreft vrij om zich op welke manier dan ook (al dan niet) te engageren, maar er zal veel moeten gebeuren vooraleer er allereerste nieuw publiek op afkomt. Dat gold overigens ook voor het symposium 'Alledaags is niet gewoon' te Gent. In het debat over de plattelandscultuur was geen boer te bekennen. In de discussie kwam pregnant naar voren dat het heel aardig is om een theaterstuk te maken voor en over boeren, maar dat het bijzonder moeilijk is om boeren er naar te laten komen kijken. Maatschappelijk relevant was het allemaal wel... en dat zeg ik zonder cynisme.

Als etnoloog valt het evenwel buiten mijn competentie om een (wetenschappelijk gefundeerde) mening te hebben over kunst(beleid)

en (cultuur)politiek. Dat behoort tot het stiel van de kunstenaar, de beleidsmaker, de cultuureel werker en de politicus. Een aantal theses van De Munck laat ik hier derhalve bewust onaangeroerd. Ik wil op deze plaats ingaan op twee centrale vragen, die — als ik het goed zie — ook in het discussiestuk van Bert De Munck naar voren komen:

1. Op welke manier zou de volkskunde maatschappelijk relevant moeten zijn?
2. Welke rol moet de volkskunde spelen als de kunst zich met (volks)cultuur gaat bezighouden?

Bij de eerste vraag moet dan inderdaad eerst helder worden wat men onder 'volkskunde' kan verstaan. Voor het gemak maak ik hier een onderscheid tussen *public folklore* (of: toegepaste volkskunde) en de 'wetenschappelijke etnologie'. De praktijkgerichte tak van de *public folklore* wordt in Nederland vertegenwoordigd door het Nederlands Centrum voor Volkskunde (NCV) te Utrecht. Zij heeft een publieke informerende en stimulerende functie ten aanzien van allerhande vormen van volkscultuur. In samenwerking met professionele vertellers organiseert het NCV bijvoorbeeld een Nationale Verteldag, en binnen het UNESCO-plan ter bescherming en stimulering van het immateriële erfgoed zou het NCV graag de volksdans in Nederland weer op de kaart zetten. Het gevaar dat schuilt in de promotie van volkscultuur is dat men vooral kiest voor de mooie en leuke culturele uitingsvormen. Esthetisering en musealisering liggen op de loer. Het sprookje wordt gekoesterd, maar een racistische mop is *not done*. En toch is een racistische mop óók volkscultuur, zij het een exponent van wat men de 'donkere zijde' noemt. En als de sinterklaasviering gestimuleerd moet worden, geldt dat dan niet evengoed voor het Suikerfeest? Ook in- en uitsluiting liggen onvermijdelijk op de loer. Elke selectie kan een ideologische keuze in zich dragen, of tenminste door derden als zodanig worden uitgelegd. Daarmee wil geenszins gezegd zijn dat het NCV niet op zijn taak berekend zou zijn — integendeel zelfs.

De tak van de 'wetenschappelijke etnologie' in Nederland staat de documentatie en bestudering voor van zowel de 'mooie' als de 'lelijke' kanten van de (volks)cultuur: er worden bij voorkeur geen ethische of esthetische keuzes gemaakt, want cultuur is immers alles wat zich aanbiedt. Aan het Meertens Instituut

te Amsterdam wordt bij uitstek deze vorm van etnologie beoefend. De maatschappelijke relevantie is gelegen in de bestudering en analyse van cultuurverschijnselen — alsmede het verdwijnen daarvan zodra mensen het belang er niet meer van inzien. Het Meertens Instituut distantieert zich nadrukkelijk van de stimulering van bepaalde vormen van volkscultuur, omdat zij dit niet tot haar taak rekent. De relevantie schuilt juist in de (voorzover mogelijk) onbevooroordeelde diagnose van dynamische culturele processen. Het Meertens Instituut wil zelf geen partij zijn in deze processen; ze wil niet sturend optreden. Al zouden onderzoekers bijvoorbeeld wel weer zo ver kunnen gaan door er — binnen de multiculturele discussie — fijntjes op te wijzen dat onze eigen Nederlandse grootmoeders vroeger ook hoofdhoekjes hebben gedragen (zij het veelal niet uit religieuze overwegingen). Als daartoe reden is, mogen (of moeten) wetenschappers vanuit een positie van distantie ontmythologiseren, relativiseren en zaken in een breder perspectief plaatsen.

In Vlaanderen liggen de zaken delicaat. Niet alleen omdat alles zo ongeveer 'verpolitiekt' is in Vlaanderen, maar ook omdat bijvoorbeeld de positie van het Vlaams Centrum voor Volkskunde veel meer ambigu is. Zij is immers NCV en Meertens Instituut in één, en zal dus zowel wetenschappelijk onderzoek doen als aan cultuurpolitieke processen deelnemen. Ze moet tegelijkertijd afstand houden en participeren: allicht dat er in Vlaanderen meer behoefte is aan een debat, zoals dat door Bert De Munck is aangezwengeld.

Komen we bij de tweede vraag: welke rol moet de volkskunde spelen als de (hoge) kunst zich met volkscultuur gaat bezighouden? Voor Nederland volgt het antwoord al uit het voorafgaande. Het NCV is bij uitstek het instituut om voor een breed publiek een brug te slaan tussen volkscultuur en kunst, en kan hier een belangrijke coördinerende en stimulerende rol spelen. De onderzoekers van het Meertens Instituut zullen dit proces met belangstelling volgen, en trachten te komen met een cultuuranalyse: welke kunstvormen worden gebruikt en vanuit welke ideologie, wat voor publiek komt er op af, en welke aspecten van de volkscultuur worden met welke achterliggende motieven naar voren geschoven? Wat zeggen deze processen over globalisering, lokalisering, *invention of tradition*, identiteit, etniciteit, betekenisgeving, esthetisering, musealisering en festivalisering?

Daarmee zijn we aanbeland bij het Vlaamse missie-statement van Bert De Munck over het 'uiteindelijke doel'. Het uiteindelijke doel van de etnologie is, bij mijn weten, *niet* 'een maatschappij op basis van tolerantie en begrip voor het "andere"', hoe wenselijk een dergelijk streven in het algemeen ook mag zijn. Hier zijn allerlei andere culturele, levensbeschouwelijke, maatschappelijke en politieke instanties voor, die daartoe veel beter geëquipeerd zijn. De wetenschap mag — om zo te zeggen — geen integratie- of cohesie-instrument worden, zeker zolang de vraag open blijft of integratie en cohesie wel allereerste *moeten* en *kunnen*. Als de etnologie ergens goed voor is, dan is het in dit geval om uit te leggen waarom consensus niet altijd *kan*, waarom het in de multiculturele samenleving in de praktijk af en toe faliekant misgaat, maar ook waarom het veelvuldig goed gaat.

Maar ik geef toe: Nederlandse etnologen hebben soms wel erg makkelijk praten. In Vlaamse ogen kan het lijken alsof ze geen vuile handen willen maken.

Personalia

Theo Meder (1960) is sinds 1994 werkzaam op de afdeling Etnologie van het Meertens Instituut te Amsterdam. Als senior onderzoeker bestudeert hij Nederlandse volksverhalen in heden en verleden en treedt hij op als coördinator van de Nederlandse Volksverhalenbank (www.verhalenbank.nl). Hij heeft onder meer onderzoek verricht naar de vertelcultuur in de multiculturele samenleving en publiceerde twee belangrijke volksverhaalcollecties uit 1900 onder de titels *Vertelcultuur in Waterland* (2001) en *Vertelcultuur in Nederland* (2005).

dr. Theo Meder
Meertens Instituut
Postbus 94264
NL-1090 GG Amsterdam
T + 31 (0)20 462 85 58
F + 31 (0)20 462 85 55
Theo.Meder@Meertens.knaw.nl